
SVEĆENIK I KULTURA

Anto Šarić, Sarajevo

UDK: 261.6

254.1

Pregledni zn. članak

Primljeno: 9/2004.

Sažetak

U svojem radu autor ukazuje na aktualnost smjernica 2. vat. sabora te novijih dokumenata učiteljstva o izgrađivanju odnosa vjere i kulture te propitkuje za svećeničku ulogu. Ako nauještaj i postizanje spasenja označavaju poslanje Crkve, odnos prema svijetu je važan za ostvarenje poslanja. Sabor je svjestan postojećeg jaza između vjere i kulture i želi ga prevladati putem dijaloga, pozivajući kršćane da se uključe u razvojne procese, posebice na polju kulture. Vršeci svoju funkciju u okviru poslanja Crkve, svećenik je pozvan proučavati svijet kulture i promicati dijalog sa svijetom. On je kvalificirani posrednik riječi Božje za kulturu svojega vremena. Zadaća promicanja kulture odnosi se ne samo na područje izvan Crkve već i u zajednici vjere. On treba biti "brat među braćom", u službi promicanja kršćanskog humanizma.

Ključne riječi: odnos vjere i kulture, dijalog, kulturna dimenzija svećeničkova poslanja, kršćanski humanizam.

Premda se na prvi pogled pitanje o kulturnoj dimenziji kršćanske vjere, a time i zanimanje svećenika za ovu tematiku može činiti nevažnim za sadašnju pastoralnu praksu i život crkvenih zajednica, od učiteljstva Crkve opetovano dolaze poticaji za bavljenje tim pitanjem. Nakon saborske Konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu, koja je toj temi posvetila cijelo poglavlje, i posaborski dokumenti često se vraćaju na ovu tematiku.¹ Iako zadaća Crkve nije ponajprije stvarati kulturu, nego naviještati radosnu vijest spasenja,

¹ EN, 58; *Fides et ratio*, 70s; Papinsko Vijeće za kulturu, *Promicati pastoralnu kulturu*, Zagreb, 1999. Valja dodati da se Pavao VI. i Ivan Pavao II. često vraćaju na tu temu: P. Poupard, *Paul VI et Jean Paul II: leur rencontre avec la culture moderne*, Seminarium 2-3/85, 54-68.

ona, ostvarujući svoju zadaću, pridonosi razviću kulture. Opetovani poticaji učiteljstva ukazuju na potrebu bavljenja tim pitanjem. Što je to što u crkvenom djelovanju ima kulturnu važnost? Odgovor ćemo potražiti propitujući se o važnosti te tematike za svećenikovu službu, tj. o odnosu između svećenikova poslanja i kulture.

1. AKTUALNOST TEME

Govor o odnosu Crkve i kulture Sabor smješta u okvir promišljanja njezina novog odnosa prema društvu i otvaranja prema svijetu. Riječ je o načelu i načinu komuniciranja Crkve sa svijetom, pri čemu jasnije dolaze do izražaja zadaće kršćana glede kulture kao i društvena aktualnost kršćanske poruke. S otvaranjem Crkve prema svijetu Sabor je pokušao reagirati na promijenjene prilike u suvremenoj Europi te u isto vrijeme predstaviti obnovljeno shvaćanje Crkve, koja postoji i djeluje u mnoštvu kultura. To se očitovalo u iskazivanju pozornosti Crkve na aktualne probleme i u traženju odgovora na njih. Drugim riječima, Crkva je pokušala uspostaviti dijalog sa sekularnim kulturama, pri čemu se vodilo računa o ozračju u kojem Crkva živi. Ona je time pokazala svijest da se nalazi u kulturalnom mnoštvu svijeta, kojem je poslana, te pritom shvatiti i svoje sveobuhvatno jedinstvo i poslanje, shvaćajući ga kao bitnu značajku katolištva. Taj korak otvaranja Crkve prema svijetu i kulturama jedna je od prepoznatljivijih crta Sabora.²

Nakon Sabora, koji je nazvan novim Duhovima, svjetskim događajem koji je pokazao katolištvo Crkve i nju samu kao svjetsku Crkvu, u svome ostvarenju Crkva je jasno i svjesno na putu obnove, tj. na putu promišljanja sebe i svojega poslanja. Sama teologija izlazi iz svojih europskih okvira i postaje svjetskom teologijom, koja pokušava promišljati pitanja i probleme aktualne u svakom dijelu svijeta. Dosljedno, Crkva koja nastoji ispuniti svoju ulogu kao svjetska Crkva, našla se u situaciji da nakon GS nastavi promišljati svoj odnos i prema kulturi.³

² M. Ried, *Kirchliche Einheit und kulturelle Vielfalt. Zum Verhältnis von Kirche und Kultur, ausgehend vom Zweiten Vatikanischen Konzil*, Frankfurt a. M., 1993., str. 12.

³ H. Schuetzel, *Die Gnade des II. Vatikanischen Konzils*, TTZ 2/87, str. 141.; K. Rahner, *Theologische Grundinterpretation des II. Vatikanischen Konzils*, u: *Schriften zur Theologie XIV*, 288s.; M. Ried, *nav. dj.*, str. 12.

Govor o ovoj temi, kao i svijest o njezinoj aktualnosti unutar saborske slike Crkve povezan je danas s procesom recepcije 2. vatikanskog sabora u pojedinim mjesnim Crkvama. Kako se opća Crkva ostvaruje u mjesnim Crkvama, tako se može govoriti i o različitu stupnju ozbiljenosti tog zamršenog procesa. Zapravo, teško je reći u kojoj je fazi recepcija Sabora u pojedinom kraju, jer ona ovisi ne samo o nutarnjem dinamizmu života u mjesnim crkvama, gdje se može provjeriti, nego i o društvenim i kulturološkim prilikama u kojima se nalaze pojedine mjesne crkve.⁴ Danas se može reći da se nalazimo vremenski relativno daleko od Sabora i da on više nije novost, nego da je cjelokupni teološki govor o saborskoj nauci postao "svakidašnja tema", odnosno da je ušao u posaborsko ozračje "normalnosti". Ta "normalnost" može značiti da je Sabor ušao u svagdan, ali i stanovito nezanimanje za problematiku, pa i stanovito unutarcrkveno odbijanje.⁵

Rečeno suvremenim jezikom, Sabor je nedovršen projekt. To će reći da, premda danas ne nalazimo više veliko oduševljenje i zanos, nego stanovitu ravnodušnost, treba nastaviti promišljati pojedine teme saborske nauke te ozbiljiti njezinu inovativnu snagu. O tom govore i poticaji učiteljstva, koji se uvijek iznova opetuju. Valja također dodati da bolje razumijevanje nekih saborskih tema i vizija, kao npr. teologija znakova vremena, zahtijeva više nastojanja da se poduzme nešto u tom pravcu. Ako se u ekleziološkoj raspravi premalo pozornosti i s kašnjenjem davala pozornost kulturnom razvoju, time se i teologija našla u situaciji da ne razjasni pitanje o položaju i teološkom vrednovanju kulture te da sa zakašnjenjem ili nikako odgovori na probleme i pitanja koja se danas postavljaju.⁶

To je pitanje važno ne samo za prinos kulturi već i za evangelizaciju, odnosno za stanje vjere općenito. Da bi se upoznalo na koji način čovjek, kojem se Crkva sa svojim navještajem obraća i želi služiti, misli, osjeća, reagira, s kojim se problemima susreće, što ga raduje, a što muči, potrebno je poznavati kulturu u kojoj živi.⁷ Ova je tema aktualna na osobit način danas, kad kršćanstvo proživljava stanovitu krizu koja se očituje u jakoj tendenciji sekulariziranja, odnosno indiferentnosti pred kojom i ljudi Crkve

⁴ G. Routhier, *La réception d'un concile*, Paris, 1993., str. 119.

⁵ M. Ried, *nav. dj.*, str. 35s.

⁶ *Isti*, str. 14.17.37.

⁷ P. Poupard, *nav. dj.*, str. 57s.

gube vjerodostojnost. U isto vrijeme treba spomenuti da je također sve više onih koji su, u svojim problemima, na putu traženja i koji očekuju da glas vjere bude snažniji. Ako Crkva stvarno želi posvjedočiti svoju blizinu svijetu ljudi i njihovim kulturama, to će postići tek u aktivnom i kritičkom sudjelovanju u kulturalnim procesima, što uključuje aktivan prinos u traženju odgovora na aktualne probleme društva.⁸

2. SABOR O KULTURI

Da bismo mogli govoriti u svjetlu saborskog naučavanja o odnosu svećenika prema kulturi, podsjetit ćemo se ukratko na ono što Sabor veli o kulturi općenito, čemu Konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu posvećuje jedno poglavlje.⁹ Sabor u svojoj viziji smješta Crkvu u svijet. Ona ne može biti odvojena od svijeta jer, ako navještaj i ozbiljenje spasenja označavaju njezino poslanje, ona je određena i odnosom prema svijetu kao mjestom gdje ga ostvaruje.¹⁰

Sukladno tome, Sabor izrađuje teologiju "znakova vremena",¹¹ koja je pozorna na zbivanja i promjene u društvu. Kako promjene u društvu vode k razvoju uljudbe, potrebno je posvetiti pozornost i kulturi koja oblikuje način čovjekova postojanja i djelovanja. Pojam kulture što ga rabi Sabor, suvremen je ukoliko, s jedne strane, označava razvoj pojedine osobe, odnosno djelovanje kojim čovjek izgrađuje sebe i razvija svoje mnogostruke duševne i tjelesne darove te ispunjava svoje poslanje u svijetu, ali i na društvenoj razini učini sve čovječnijim zajednički život, i to u obitelji kao i u cijelom građanskom društvu, moralnim napretkom i napretkom institucija; na taj način služiti će napretku cijelog čovječanstva.¹²

⁸ M. Ried, *nav. dj.*, str. 317.

⁹ GS, 53-62; v. također N. A. Ančić, *Crkva i moderna kultura*, u: N. A. Ančić – N. Bižaca (ur.), *Crkva između proročkog poslanja i konformizma*, Split, 1999., str. 87-117; M. Ried, *nav. dj.*, str. 27ss; Ch. Moeller, *La promozione della cultura*, u: G. Barauna (a cura di), *La Chiesa nel mondo di oggi*, Firenze, 1966., str. 372-427; H. Carrier, *Il contributo del Concilio alla cultura*, u: R. Latourelle, *Vaticano II: bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962-1987) II*, Assisi 1988(2), str. 1435-1453.

¹⁰ G. Routhier, *nav. dj.*, str. 119.

¹¹ GS, 4, 11; PO, 6; AA, 14; UR, 4.

¹² GS, 53; H. Carrier, *nav. dj.*, 1444.

Sabor ima suvremenu dinamičnu viziju stvarnosti u kojoj se čovjek izgrađuje pojedinačno i kolektivno putem kulture. Njegovanjem prirodnih dobara i vrijednosti čovjek može doći do prave i potpune čovječnosti. To donosi ne samo novu kvalitetu življenja i pozitivne vrijednosti moralnog i duhovnog reda nego i prednosti i za vjeru, ako se ljudski duh oslobađa od robovanja stvarima i na taj se način "može lakše izdići do kontemplacije i klanjanja Stvoritelju. Štoviše, poticajem milosti on postaje spreman da upozna Riječ Božju, koja je... istinsko svjetlo koje rasvjetljuje svakog čovjeka".¹³

U svome pristupu svijetu kulture Sabor je svjestan i sadašnjeg stanja i postojećeg jaza između vjere i kulture, koji je nastao povijesnim razvojem. Imajući pred očima poteškoće koje mogu otežati slaganje kulture i kršćanske formacije, Sabor ističe da one nisu nužno na štetu vjerskog života, štoviše, one mogu potaknuti duh da točnije i dublje shvati vjeru.¹⁴

U svome izlaganju Sabor ide korak dalje kad tvrdi da "između poruke spasa i ljudske kulture postoje mnogostruki odnosi".¹⁵ Time se ukazuje na dinamičan i dosta složen susret između kulture i evanđelja, koji je zapravo konkretan duhovni proces u kojem se kako kultura tako i život zajednice vjere na stanovit način mijenjaju.¹⁶ Evanđelju je, sa svoje strane, potrebna kultura da bi moglo izreći svoju poruku čovjeku. Drugim riječima, nema kršćanske vjere bez izričaja i života što ga prožima i posreduje kultura. Iako vjera ima svoj specifičan cilj, kultura joj je na ovaj ili onaj način uvijek potrebna. To je vrijedilo kako za prve kršćanske zajednice, tako i za one u srednjem vijeku, kao i za konfesionalno okružje novog doba, pa i za nas danas. Pitanje o odnosu vjere i kulture, odnosno jesu li one u međusobnom dijalogu te o snazi vjere što treba prožimati kulturu, nije moguće izbjeći, htjelo se to ili ne.

Uz poticaj kršćanima na suradnju s drugim ljudima, ukazujući da vjera još više obvezuje da ne zaboravljaju svoje zemaljske dužnosti, nego da se angažiraju, Sabor im upućuje i poziv da se angažiraju u razvoju kulture: "Treba dakle da vjernici žive u najtješnjem dodiru s drugim ljudima svoga vremena i da nastoje

¹³ GS, 57.55.

¹⁴ GS, 62.

¹⁵ GS, 58.

¹⁶ M. Ried, *nav. dj.*, str. 126; G. Routhier, *nav. dj.*, str. 140.

potpuno proniknuti njihov način mišljenja i osjećanja, čiji je odraz kultura. Poznavanje novih znanosti i teorija kao i najnovija otkrića treba da povežu s kršćanskim običajima i izlaganjem kršćanske nauke, da bi religiozni život i moralna neporočnost u njima napredovali ukorak sa znanstvenom spoznajom i neprestanim tehničkim napretkom; tako će sve moći prosuđivati i tumačiti s pravim kršćanskim osjećajem.”¹⁷

Poziv svim kršćanima da se uključe u razvojne procese, posebice na polju kulture vrijedi a fortiori i za svećenike.

3. KULTURA KAO ZADAĆA SVEĆENIKA

Ako Sabor veli da Crkva upućuje svoju riječ svim ljudima i želi stupiti s njima u dijalog, tada je razvidno da i susret s kulturama ulazi u okvir njezina poslanja i navještaja spasa.¹⁸ Dosljedno, proučavati svijet kulture da bi se mogao uspostaviti plodan dijalog, na osobit je način zadaća onih kojima je u prvom redu povjerena služba navještanja. Stoga se, na ovaj ili onaj način, riječ kultura spominje u svim saborskim dokumentima.¹⁹ Analiza situacije u društvu, ukazivanje na promjene što ih sa sobom nosi razvoj tehnike i kulture, znakovi krize ne samo kršćanskog života nego i samog društva, na što upozorava stanovito udaljavanje od etičkog i religioznog poretka, ukazuju na potrebu angažiranja na tom polju.²⁰

Valja se podsjetiti da Sabor pristupa pozitivno svijetu ljudi i ističe da “što god ima istinito, dobro i pravedno u najrazličitijim ustanovama što ih je čovječanstvo osnovalo i neprestano ih osniva, sve to promatra s velikim poštovanjem. Osim toga on izjavljuje da Crkva želi pomagati i promicati sve te ustanove koliko to o njoj ovisi i ukoliko je to spojivo s njezinom misijom”.²¹ Sabor govori i o kulturnom bogatstvu naroda, obilježjima i osobinama pojedinih naroda i rasa te o dobrima kulture i umjetnosti i o njihovoj vlastitoj vrijednosti, koju je Bog u njih položio, ukazujući time na teološku

¹⁷ GS, 62; 43.

¹⁸ GS, 2.

¹⁹ M. Ried, *nav. dj.*, str. 61.

²⁰ GS, 1s; AA, 1.

²¹ GS, 42.

vrijednost bogatstva kultura.²² U saborskim tekstovima uz govor o čovjekovu djelovanju dolazi i riječ o Božjem djelu stvaranja, promidžba čovjeka povezuje se sa stvarnošću spasa. Sabor posvećuje pozornost ljudskoj snazi i njegovoj sposobnosti oblikovanja, ali isto tako, svjestan da kultura kao plod čovjekova mišljenja i djelovanja može postati i nositeljicom grijeha, promatra kulturu u okviru procesa spasa. Ipak, saborska razmišljanja pružaju samo elemente kao polazište za izradbu jedne teologije kulture.²³ Odnos koji Crkva treba izgrađivati prema kulturama polazi od saborske vizije Crkve i shvaćanja čovjeka i njegova položaja u svijetu.

Govoreći o kršćanskom odgoju, Sabor ukazuje na potrebu poznavanja i posredovanja kulturne baštine i na sudjelovanje u kulturi koje se hrani snagom vjere.²⁴ Dijaloška zadaća Crkve zahtijeva da biskupi "prilaze ljudima te da traže i promiču dijalog s njima",²⁵ a svećenici da žive s ljudima kao s braćom.²⁶ Sabor postavlja zahtjeve i pred teologe, da surađuju sa stručnjacima drugih znanosti. Ta će suradnja koristiti i samoj "naobrazbi crkvenih službenika jer će oni moći prikladnije izložiti našim suvremenicima nauku Crkve o Bogu, čovjeku i svijetu, tako da će oni radije prihvatiti tu riječ".²⁷

Zahtjev za poznavanjem i promicanjem kulture, koja omogućuje prikladniji navještaj, nije nešto što dolazi tek usputno, nego proizlazi u biti iz same naravi poslanja. Imajući pred očima da sam navještaj vodi k praksi novoga života, ovdje valja spomenuti i tvrdnju što je često opetuje Ivan Pavao II., da se vjera treba preobraziti u kulturu, koja je zapravo, suvremeni prijevod poznatog načela iz Jakovljeve poslanice, da je "vjera bez djela mrtva" (2,17).²⁸ Uzme li se u obzir da se vjerski život odvija u konkretnoj mjesnoj Crkvi, postaje razvidno da sama mjesna Crkva, kako bi ispunila svoje poslanje, mora biti ne samo pozorna na razvoj društvenih kretanja i skupina

²² AA, 7; AG, 11; SC, 37; M. Ried, *nav. dj.*, str. 99-103.

²³ M. Ried, *nav. dj.*, str., 47; 52.

²⁴ GS, 5;6.

²⁵ CD, 13.

²⁶ PO, 3.; Nazočnost svećenika među ljudima i potpuno predanje u služenju braći ima svoj temelj u Kristovu svećeničkom životu i, u konačnici, u samom otajstvu utjelovljenja: M. Midalli, *Il presbiterato nella missione della Chiesa*, u: A. Favale (ur.), *I sacerdoti nello spirito del Vaticano II*, Torino, 1969., str. 440.

²⁷ GS, 62; M. Ried, *nav. dj.*, str. 97ss.

²⁸ P. Rossano, *Per una pastorale della cultura*, Seminarium 2-3/85, str. 161.

kojima pripadaju njezini članovi, nego mora i sudjelovati u njima, senzibilizirati za evanđeoske vrednote, pokazujući u praksi kako one oplemenjuju i obogaćuju čovjekov život.

4. PROMICANJE KULTURE U CRKVI

Kada se razmišlja o ovoj temi, prva pomisao ide k promicanju kulture od strane članova Crkve u svijetu, posebice u misijskim zemljama. Pomisao na potrebu promicanja kulture u zajednici novog Božjeg naroda ne dolazi tako spontano. Dok se unutar teologije misija razvila refleksija o inkulturaciji, o ovoj potonjoj tematici ne susreće se puno tekstova. A, ipak, kako veli B. Mondin, promicanje kulture ad intra nije manje važno od onog ad extra.²⁹

Valja spomenuti da ovdje nije mjesto da se uđe u tematiku misijske teologije o inkulturaciji³⁰ odnosno u govor o procesu putem kojeg se evanđeoska poruka postupno uključuje u jednu konkretnu kulturu, nego, primjereno našoj situaciji i poslanju, o promicanju kulture u Crkvi i, konkretno, svećenikovo uložiti u tom procesu. Ostajući na crti saborske teologije, potrebno je, međutim, i kod nas promišljati novi odnos Crkve prema društvu, te u tom obzoru, konkretnije odnos svećenika prema onima koji su izvan Crkve, njegove nastupe u javnosti i njegov položaj u društvu, kao i to što može od društva primati, za koje se vrijednosti ili programe zauzimati te odnos prema politici i programima koji se nude, ostajući pritom uvijek u okvirima svojega teološkog poslanja.³¹ Razumljivo je da svećenik kao služitelj Riječi ima u tome važnu ulogu. B. Mondin naglašava da je teolog kvalificirani "posrednik" riječi Božje za kulturu svojega vremena. U služenju Riječi, tj. u prenošenju kršćanske poruke on djeluje ponajprije u zajednici, ali i među ljudima izvan zajednice vjere. Ipak, podvlači Mondin, teolog treba raditi više na transkulturaciji, tj. na stvaranju nove kulture. Zapravo, on govori o trima zadaćama teologa: ozbiljnom

²⁹ B. Mondin, *Teologia e cultura*, Seminarium 2-3/85, str. 99.

³⁰ O teologiji misija i temi inkulturacije više u: Više autora, *Crkva i misije*, Sarajevo – Zagreb, 1993.

³¹ GS govori o dijalektičkom odnosu Crkve i društva i ukazuje na pomoć koju Crkva može pružiti društvu, ali i primiti od njega (GS 40s) te na potrebu da se uspostavi sklad između kulture, civilizacije i kršćanstva (GS 62).

promišljanju o kulturi i nastojanju da se produbi teologija kulture, koja je još u fragmentima; odvažnom suočavanju s ozračjem kulturnog nihilizma što dolazi s novim kulturama te o suradnji u stvaranju nove kulture koja nosi humanije crte, štiti osobu i njezino dostojanstvo, odnosno razvija civilizaciju ljubavi.³²

4.1. "Brat među braćom"

Ako želi biti "brat među braćom", svećenik će to živjeti najprije u zajednici vjere u kojoj djeluje. To znači da treba dobro poznavati zadaću i kao prvi korak susresti se sa razmišljanjima u zajednici. Neki će naglasiti da je danas samo autentično prenošenje vjere u pitanju, te nije potrebno davati pozornost sporednim temama poput ove. Neosjetljivost za tu temu dolazi i kod onih koji su uvjerenja da je pitanje vjere i kulture stvar elite, odnosno zanimanje uskog kruga primjerice za gregorijanski koral, Bachove kantate, Mozartovu glazbu ili za sakralno likovno stvaralaštvo. Moguće je susresti i rezigniranost, koja, pred dubinom jaza između evanđelja i suvremene kulture, ne nalazi motiva da se u to ulaže puno truda i vremena.

Vjerojatno će se naći više razumijevanja za temu njegovanja kršćanske kulturne baštine. I oni koji ne vjeruju, rado govore o vremenima kada je vjera imala veću ulogu u svakodnevnom životu i ostavila snažan trag u literaturi, glazbi, slikarstvu i arhitekturi. U zajednici vjere naći će se suglasje kako je potrebno s ljubavlju razvijati odnos prema baštini, od crkvene glazbe do običaja.

Valja naglasiti da se temom očuvanja baštine ne iscrpljuje svećenikova zadaća. Potrebno je razvijati – vjera se ne veže uz jedan stil ili razdoblje – stvaralački odnos i surađivati u oblikovanju nove kulture koja nastaje. To znači poznavati njezin razvoj i suočiti se s problemima koji imaju utjecaja na svjetskoj razini. Radi se o težnjama jednog apstraktnog univerzalizma koji ne vodi računa o vlastitostima pojedinih kultura u pojedinim krajevima.

Razvitkom ekonomske i tehničke moći spomenute težnje, što dobivaju svoj izričaj u kulturnoj industriji, utječu na rast ne samo gospodarske nego i kulturne ovisnosti malih naroda, koji moraju uložiti puno napora da bi sačuvali, odnosno uspjeli razviti vlastiti kulturni identitet. Kao primjer za to može se spomenuti filmska

³² B. Mondin, *nav. dj.*, str. 101-102.

industrija, glazbena produkcija ili kultura Coca Cole i Mc'Donaldsa. Zahtjev za sveobuhvatnošću, što ga nose sa sobom, nosi opasnost kulturalnog osiromašenja. Spomenuta sveobuhvatnost ne znači i sveobuhvatnost egzistencijalnih pitanja, jer način življenja koji se nudi ne daje odgovora na neke važne probleme.³³

Ipak valja reći, uvažavajući različitost darova, da nije zadaća svakoga baviti se intenzivno pitanjem odnosa vjere i kultura. Ne smije se zaboraviti da, kako veli Sabor, između evanđelja i kulture postoje mnogostruke veze,³⁴ odnosno da je kultura bitni dio ljudske dimenzije Crkve.³⁵ S druge strane, potrebno je naglasiti da i specifično svećeničko djelovanje ima uvijek estetsku, kulturalnu dimenziju. Sve što čini, treba činiti s ljubavlju i s ukusom, tako da se kod sudionika liturgijskih slavlja i drugih okupljanja, uz poticaj na susret s kršćanskim misterijem, razvija i osjećaj za lijepo.

4.2. U službi kršćanskog humanizma

Ako evangelizacija i inkulturacija čine jednu cjelinu, tada valja ozbiljno uzeti činjenicu da se poslanje Crkve ne ograničava na područje religioznoga, nego da kršćanska poruka obuhvaća čovjeka u svim njegovim dimenzijama.³⁶ To se posebice treba odraziti na svećenikovu životu i djelovanju. U susretu s Misterijem stječe se vizija katoličke otvorenosti i univerzalnosti, koja, ističući prvenstvo duhovne dimenzije poslanja, štiti od prevladavanja ideoloških utjecaja, uskih individualističkih shvaćanja i skupnih interesa i ozračja uvjetovana mentaliteta. Potrebno je, drugim riječima, napredovati u recepciji saborske slike Crkve. Ako je Sabor dao tumačenje apostolske vjere za naše vrijeme, onda bi se i naše poimanje opće i mjesne Crkve, naše sudjelovanje u njezinu poslanju, uređenju zajednica, međuljudskim odnosima, načinu postupanja – cjelokupnom načinu življenja – trebalo snažnije nadahnjivati na evanđeoskim postavkama. A to znači više katoličke otvorenosti, više radosti u vjeri koja dolazi iz poštivanja svake osobe dostojne

³³ M. Ried, *nav. dj.*, str. 13.; T. Radcliffe, *Felicità della teologia*, Il Regno 12/99, str. 376.

³⁴ GS, 58.

³⁵ B. Mondin, *nav. dj.*, str. 97.

³⁶ W. Kasper, *Theologie und Kirche II*, Mainz, 1999., str. 207.

Kristove ljubavi. Saborska vizija Crkve usmjeruje prema novom pastoralnom djelovanju. Uvažavanje činjenice da Sabor želi jasno razlikovati specifična područja aktivnosti, pomaže svećeniku da izbjegne napastima neoklerikalizma i posveti se vlastitoj službi.³⁷

U iskustvu susreta s Misterijem dolazi do izražaja prvenstvo Božje riječi kao uporište pastoralnog djelovanja cijele Crkve. C. M. Martini podsjeća na riječi saborske konstitucije o objavi koja potiče svećenike da neumorno prijanaju uz Pisma, neumornim čitanjem i brižljivim proučavanjem, kako ne bi postali "jalovi propovjednici Božje riječi". Čitanjem i proučavanjem Pisma postiže se najuzvišenije znanje – spoznaja Isusa Krista. Jer, ne poznavati Pisma, znači ne poznavati Isusa Krista. Čitanjem i proučavanjem svetih knjiga blago objave, povjereno Crkvi, ispunja srca ljudi.³⁸ U završnom broju Konstitucije Sabor izražava nadu da se smijemo nadati poletu duhovnog života iz sve većeg čašćenja riječi Božje. Služenje Riječi, podvlači Martini, ne pomaže samo postizanju lakoće moljenja i promatranju lika Kristova, već ima značajne posljedice za eku-
menski i međureligijski dijalog.

U svojoj studiji o odnosu kršćanstva i literature W. Goessmann ističe da i literarni pristup Bibliji danas pomaže buđenju zanimanja za Bibliju te da stoga treba otkrivati mogućnosti što ih nudi rad s Biblijom. Biblija je knjiga koja sadrži iskustvo vjere, ali je i nezaobilazna literarna lektira. Ako je od prosvjetiteljstva naovamo literarno čitanje Biblije od strane židovske i kršćanske ortodoksijske bilo gledano kao znak procesa sekularizacije, koji vodi od vjere, danas valja prepoznati promjenu situacije, i u samom literarnom čitanju Biblije vidjeti mogućnost pristupa velikim pitanjima povijesti. Autor naglašava da se ne može postaviti granica gdje prestaje estetsko, a počinje religiozno, odnosno da religiozno i estetsko idu zajedno. Stoga je realno očekivati da će neki ostati kod estetskog, ali isto tako da će drugi poći korak dalje u avanturu vjere.³⁹ Ako čitanje Biblije pomaže da se upoznaju ljudska iskustva, tada će i samo potvrđivanje ili stavljanje u pitanje tih iskustava, voditi k novom

³⁷ LG, 31.

³⁸ DV, 25-26; C. M. Martini, *Un sinodo universale sulla Parola*, Il Regno 12/01, str. 364.

³⁹ W. Gössmann, *Kulturchristentum. Religion und Literatur in der Geistesgeschichte*, Kevelaer (2)2002, str. 29s; J.-C. Eslin, *Religiozno i estetsko iskustvo s Biblijom*, Svesci 50, str. 37; J. Marboeck, *Bibelauslegung in Kirche und Theologie*, ThQ 2/89, str. 138s.

obzoru doživljavanja duhovnog svijeta i time uvesti u proces oblikovanja čovjekova načina življenja.

Danas se ne bi trebalo dogoditi, kao što se to dogodilo u prošlosti, da zbog uskoće shvaćanja laička i crkvena kultura postoje bez Biblije.⁴⁰

Svoju kvalitetu riječi Božje, veli E. Biser, Biblija dokazuje prije svega time što nije do kraja protumačena.⁴¹ Ona ne prenosi samo sjećanja iz prošlosti nego daje i poticaje za oblikovanje vlastitog odnosa prema stvarnosti u sadašnjosti i budućnosti. Stoga rad s Biblijom omogućuje plodan dijalog sa svijetom kulture. Za čovjeka se otvara novi obzor iskustva duhovnog svijeta. Pred ovim tajnovitim susretom evanđelja i kulture jasnija postaje i činjenica da evanđelje, zapravo, treba kulturu da bi se izreklo.⁴² Za svećenikovo djelovanje značajan je poticaj dekreta PO, koji podsjeća da "u naše vrijeme profana nauka kao i svete znanosti neprestano napreduju" te potiče svećenike da "neprestano usavršavaju svoje znanje o božanskoj i ljudskoj stvarnosti pa se tako spremne da korisnije stupe u razgovor sa suvremenicima".⁴³ To znači da se ne može ostati kod načina navještaja na koji smo navikli i pri čemu nam se sve čini po sebi razumljivo, nego se valja zanimati za druge, koji drugačije misle, vrednuju, reagiraju. Drugim riječima, treba poznavati suvremenu kulturu, odnosno nova iskustva postojanja, koja nam posreduju književnost, znanosti o čovjeku, umjetnost. Što vjera manje utječe na oblikovanje kulture, to je veća opasnost da njezin zahtjev visi u zraku, da postane apstraktna veličina bez tla pod nogama. S druge strane, ako poznamo današnji način razmišljanja i doživljavanja, onda će i navještaj i tumačenje vjere biti bliže životu. Tada dobiva šansu da postane kultura. J. Ratzinger reći će: "Sama vjera jest kultura. Ona ne postoji u golom stanju, kao puka religija. Jednostavno time što ona čovjeku veli tko je on i kako treba započeti bivati čovjekom, vjera stvara kulturu, ona jest kultura. Ta njezina riječ nije apstraktna riječ, ona je... oblikovala cjelovito obličje života, ophođenja čovjeka sa samim sobom, s njegovim bližnjima, sa

⁴⁰ J.-C. Eslin, *nav. dj.*, str. 36.

⁴¹ E. Biser, *Glaubenserweckung. Das Christentum an der Jahrtausendwende*, Düsseldorf 2000., str. 133.

⁴² G. Routhier, *nav. dj.*, str. 129.

⁴³ PO, 19; M. Ried, *nav. dj.*, str. 75; UR, 12 govori o unapređivanju znanosti i umjetnosti u kršćanskom duhu.

svijetom i s Bogom”.⁴⁴ Pred krizom sekulariziranog humanizma i suvremenog društva, koja stavlja u pitanje same temelje života, vjera ima, naglašava W. Kasper, nezaobilaznu ulogu: “Danas na koncu novoga vijeka postaje jasno, da ideja o dostojanstvu čovjeka živi od religioznih pretpostavki, koje sekularizirana civilizacija ne može više jamčiti. Moderno je društvo radi sama sebe upućeno na poruku o Bogu kao temelju i cilju života i istodobno kao milosnom omogućenju pravog i dobrog života. Kršćanstvo pripada stoga uvjetima preživljavanja pozitivne kulturne baštine također novovjekog humanizma”.⁴⁵

Na koncu, valja podsjetiti: iako estetska dimenzija nije izravno povezana s djelovanjem Misterija, ona ipak ima stanovitu ulogu za čovjekov susret s Misterijem. Ako su pak estetsko i religiozno tako povezani da se između njih ne mogu postaviti granice, nije li potrebno o tome više razmišljati i to više uvažavati kada je riječ o pastoralnom djelovanju i novoj evangelizaciji?

IL SACERDOTE E LA CULTURA

Riassunto

In questo lavoro l'autore mette in rilievo l'attualità delle direttive del Concilio Vaticano II. e dei recenti documenti del magistero sul rapporto della fede con la cultura, chiedendosi sul ruolo del sacerdote. Se l'annuncio e la realizzazione della salvezza caratterizzano la missione della Chiesa, è essenziale anche il suo rapporto col mondo quale destinatario del messaggio della salvezza. Di fronte al problema dell'abisso tra la fede e la cultura, Il Concilio invita i credenti di includersi nei processi di sviluppo e collaborare particolarmente nel campo della cultura. Nel praticare la sua funzione nell'ambito della missione della Chiesa, il sacerdote è chiamato di studiare il mondo della cultura e di promuovere il dialogo. Egli è un mediatore qualificato della parola di Dio per la cultura del suo tempo. Il compito di promuovere la cultura si riferisce non soltanto al di fuori della Chiesa, ma anche nel suo interno. Il sacerdote deve essere “fratello tra i fratelli” e promuovere un umanesimo cristiano, siccome la fede, formando la vita dell'uomo, diventa la cultura stessa.

⁴⁴ J. Ratzinger, *Vjera, istina-tolerancija*, Zagreb, 2004., str. 60.

⁴⁵ W. Kasper, str. 210.